

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De brug tussen principles en rules based accounting

Offeren, D.H. van; offeren, DH van; verdoes, TLM; witjes, JPJ

Citation

Offeren, D. H. van. (2010). De brug tussen principles en rules based accounting. In D. H. van Offeren, T. L. M. Verdoes, & J. P. J. Witjes (Eds.), *Overbruggen* (pp. 111-120). Raalte: A&W Uitgevers. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/16378>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/16378>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

11 De brug tussen principles en rules based accounting

Dick van Offeren

11.1 Inleiding

Traditioneel is de Nederlandse bedrijfseconomie sterk economisch georiënteerd. Bedrijfseconomie is, in die visie, een onderdeel van de micro-economie. De Amsterdamse hoogleraar Limperg (1879-1961) is daarvan een typische exponent. Hij heeft zijn leer van de waarderings- en winstbepalingsvraagstukken gebaseerd op twee fundamentele uitgangspunten: arbeidsverdeling en continuïteit. Dit is een klassiek voorbeeld van *principles based accounting*.

Met de komst van de *Wet op de Jaarrekening van Ondernemingen* (WJO) en de *Beschouwingen naar aanleiding van de Wet op de Jaarrekening van Ondernemingen* (Beschouwingen), begin jaren zeventig van de twintigste eeuw, betreden de regels het domein van de externe verslaggeving. De micro-economische oriëntatie raakt op de achtergrond, terwijl de juridische oriëntatie veld wint. Deze ontwikkeling is niet alleen nationaal waarneembaar, maar ook internationaal.

Het beschreven tijdvak valt grotendeels samen met het werkzame leven van Hans Kuijl (1987, 347). Zijn onderzoeksbelangstelling, dat ligt het op het overgangsgedebiet tussen (bedrijfs)economie, accountancy en recht, biedt veel aanknopingspunten voor deze beschouwing.

Dit artikel is als volgt opgebouwd. De volgende paragraaf bespreekt de *accounting principles*. Daarna volgt een overzicht van de *accounting rules*. Vervolgens beoordeel ik *principles based accounting* en *rules based accounting*. Tot besluit wordt de brug geslagen tussen *principles based accounting* en *rules based accounting* door *concepts-based* richtlijnen.

11.2 Accounting principles

11.2.1 Inleiding

In deze paragraaf worden de *accounting principles* geïnventariseerd. De *principles* die zijn ontwikkeld in de nationale en de internationale literatuur, worden besproken. De *accounting principles* zijn in het bijzonder ontleend aan de literatuur die is verschenen tussen 1920 en 1970. Aanvullend wordt ingegaan op de grondbeginselen van externe verslaggeving zoals die in het Stramien voor de opstelling en vormgeving van jaarrekeningen (Stramien; ook bekend als Raamwerk) zijn gepresenteerd.

11.2.2 Nationaal

De bronnenselectie van de overweldigende Nederlandse literatuur over waardering- en winstbepalingsstelsels is subjectief. In deze beschouwing is ervoor gekozen terug te gaan naar het begin. De geschriften van Limperg (1964 en 1965) en Limperg/Groeneveld (1979) geven een duidelijk overzicht van de traditionele bedrijfseconomische *accounting principles*.

De klassieke Nederlandse bedrijfseconomie is vormgegeven door Limperg en zijn navolgers. Het verzameld werk, alsmede de geschriften van Limperg/Groeneveld (1979) zijn hiervoor mijn belangrijkste bronnen. De leer van de waarde en de winstbepaling van Limperg is samengevat in Limperg/Groeneveld: Waarde, Winst en Jaarrekening. Zijn theorie kent twee fundamentele uitgangspunten: arbeidsverdeling en continuïteit (Limperg/Groeneveld, 1979, 59). Met arbeidsverdeling bedoelt Limperg de maatschappelijke arbeidsverdeling. Omdat een onderneming slechts dat deel van de totale maatschappelijke voortbrenging verzorgt waarin zij een comparatief voordeel kan behalen, ontstaat de maatschappelijke arbeidsverdeling. Het gevolg hiervan is dat ondernemingen goederen en diensten ruilen, dus inkopen en verkopen op een markt. De markttoets, de ruil, bepaalt of een onderneming winstgevend of verlieslatend heeft deelgenomen aan de maatschappelijke voortbrenging. Het bepalen van het ruilresultaat dient volgens Limperg in principe te geschieden op basis van de vervangingswaarde. Omdat een onderneming streeft naar continuïteit dient elke waardeestijging die noodzakelijk is om de continuïteit te waarborgen, buiten de winst te worden gelaten en aan het eigen vermogen, de herwaardering, te worden toegevoegd. Over de exacte invulling van deze theorie is een uitgebreide polemiek gevoerd. Deze polemiek is later bekend geworden als de *Schoonheidsgebrekdiscussie* tussen Van Muiswinkel, J.L. Meij en Van der Schroeff.

De Nederlandse wet, vanaf de WJO tot aan Boek 2 Titel 9 BW: De jaarrekening en het jaarverslag, kent een *principles* benadering. Artikel 2:362 BW verwijst naar 'normen die in het maatschappelijk verkeer als aanvaardbaar worden beschouwd'. Bovendien kent dit artikel het suppletie- en derogatiebeginsel in het vierde lid. Dit houdt in dat, indien het inzicht dat vereist, aanvullende informatie dient te worden verschaft, respectievelijk dat van de gestelde regels dient te worden afgeweken. De normen staan centraal, de regels volgen.

Voor de concretisering van de normen heeft het georganiseerde bedrijfsleven het Tripartiete Overleg (TO), opgevolgd door de Raad voor de Jaarverslaggeving (RJ) opgericht. Daarmee doen de regels hun intrede in Nederland.

11.2.3 Internationaal

Internationaal zijn er talloze beschouwingen verschenen over *accounting principles*. Elke selectie daarvan heeft iets willekeurigs. In deze paragraaf besteed ik aandacht aan twee Amerikaanse (Wolk et al., 2001 en Schipper, 2003) en twee Britse (Zeff, 2009 en Nobes, 2005) publicaties.

Wolk et al. (2001, 129-169) geven een overzicht van postulaten en principes zoals die in de Amerikaanse literatuur zijn ontwikkeld. *Postulates* zijn in hun visie uitgangspunten

die betrekking hebben op de omgeving van het zakenleven. *Principles* zijn algemene uitgangspunten voor de verwerking en waardering van gebeurtenissen in de verslaggeving. Wolk et al. (2001, 139) vatten het overzicht van *postulates* en *pinciples* samen in een figuur, die hieronder in aangepaste vorm is opgenomen. Hieruit blijkt duidelijk de onderlinge samenhang tussen de *postulates* en *pinciples* en de daarmee verbonden basisconcepten.

Tabel 11.1 *Postulates* en *pinciples*: basisbegrippen die ten grondslag liggen aan de verslaggeving volgens historische kostprijs

POSTULATES	PRINCIPLES	
Going Concern Time Period Accounting Entity Monetary Unit	Input-Orientated Principles <ul style="list-style-type: none"> • General Underlying Rules of Operation <ol style="list-style-type: none"> 1. Recognition 2. Matching • Constraining Principles <ol style="list-style-type: none"> 1. Conservatism 2. Disclosure 3. Materiality 4. Objectivity (verifiability) 	Output-Orientated Principles <ul style="list-style-type: none"> • Applicable to Users <ol style="list-style-type: none"> 1. Comparability • Applicable to Preparers <ol style="list-style-type: none"> 1. Consistency 2. Uniformity

Bron: Wolk et al. (2001, 139, aangepast)

Schipper (2003) levert een bijdrage aan de *principles based-rules based* discussie vanuit het perspectief van de Financial Accounting Standards Board (FASB). Zij stelt: “*To the extent U.S. GAAP is aimed at providing comparable, relevant, and reliable financial reporting, it is principles-based.*” (Schipper, 2003, 63). Dit is een duidelijke stelling, die zij evenwel niet verder onderbouwt. Daar kan tegenover worden gesteld, dat U.S. GAAP is uitgewerkt in gedetailleerde standaarden waardoor een *rules based* systeem is ontstaan.

In het Verenigd Koninkrijk dient de jaarrekening een *true and fair view* te verschaffen. De exacte betekenis hiervan is niet ondubbelzinnig aan te geven. Een illustratieve, anonieme uitspraak in dit verband luidt: “*I am an experienced auditor. I can tell by looking at the accounts whether they give a true and fair view. I can ‘sniff them’.*” (zie ook Zeff, 2009, 32). De Accounting Standards Board (ASB) heeft de *Statement of Principles for Financial Reporting* (1999) gepubliceerd. Dit is het Engelse *conceptual framework*, dat veel gelijkenis vertoont met het Stramien. De grondbeginselen zoals die in het Stramien zijn genoemd, zie hierna, ontbreken evenwel.

Nobes (2005, 33) bespreekt aan de hand van zes voorbeelden, zes *accounting principles*. De relatie tussen het onderwerp en het *accounting principle* is in tabel 11.2 samengevat.

Tabel 11.2 Koppeling van verslaggevingonderwerpen en accounting principles

TOPIC	EXISTING PRINCIPLE
• Leasing	• Transfer of substantially all risks and rewards
• Employee benefits	• Protect financial statements from volatility
• Financial assets	• Documented intentions of directors
• Government grants (IFRS)	• Matching
• Subsidiaries (U.S.)	• Ownership
• Equity accounting	• Significant influence

Bron: Nobes (2005, 33, gedeeltelijk)

11.2.4 Grondbeginselen in het Stramien

Het Stramien, opgenomen in de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (Richtlijnen), kent twee grondbeginselen: het toerekeningsbeginsel en het continuïteitsbeginsel. Bij het toerekeningsbeginsel worden de gevolgen van transacties en andere gebeurtenissen verwerkt wanneer zij zich voordoen (en niet wanneer geldmiddelen worden ontvangen of betaald) en worden zij in de administratie geboekt en in de jaarrekening verwerkt van de periode waarop zij betrekking hebben (Stramien, alinea 22).

Het toerekeningsbeginsel is in de praktijk geconcretiseerd in het realisatie- en het matchingbeginsel. Baten worden in de winst- en verliesrekening verwerkt, wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, verband houdend met een vermeerdering van een actief of vermindering van vreemd vermogen, heeft plaatsgevonden waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Dit betekent in feite dat verwerking van baten simultaan geschiedt met de verwerking van vermeerderingen van activa of verminderingen van vreemd vermogen. Lasten worden in de winst- en verliesrekening verwerkt, wanneer een vermindering van het economisch potentieel, verband houdend met een vermindering van een actief of vermeerdering van vreemd vermogen, heeft plaatsgevonden waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Dit betekent in feite dat verwerking van lasten simultaan geschiedt met de verwerking van een vermeerdering van vreemd vermogen of een vermindering van activa (Stramien, alinea's 92-94).

Toepassing van het continuïteitsbeginsel betekent dat de jaarrekening gewoonlijk wordt opgesteld in de veronderstelling dat de continuïteit van de onderneming is gewaarborgd en dat zij haar bedrijf in de afzienbare toekomst zal voortzetten. Aangenomen wordt dat de onderneming noch het voornemen heeft, noch in de noodzaak verkeert om te liquideren of de omvang van haar bedrijvigheid drastisch te beperken (Stramien, alinea 23).

11.2.5 Samenvatting

In deze paragraaf is een overzicht gegeven van de accounting principles zoals die in de literatuur zijn aangetroffen. Het is een veelheid aan begrippen. Het toerekeningsbeginsel en het continuïteitsbeginsel zijn principes waarover consensus bestaat. Verder geeft iedere bron zijn eigen concrete, specifieke invulling van grondbeginselen, postulaten en principes. Over de nadere uitwerking van deze principes zijn de meningen verdeeld. De functie van de accounting rules is de principes voor specifieke toepassingen uit te werken.

11.3 Accounting rules

11.3.1 Inleiding

De praktijk van het opstellen, controleren en gebruiken van jaarrekeningen vraagt om regels voor de verslaggeving. Daarvoor zijn wet- en regelgeving ontwikkeld. Verschillende landen kennen hiervoor verschillende aanleidingen. Hierdoor verschillen de omvang en mate van detail sterk. In deze paragraaf concentreer ik mij op de nationale en internationale ontwikkelingen.

11.3.2 Nationaal

In Nederland is de WJO in 1971 ingevoerd. De WJO is het resultaat van jarenlange discussies over de hervorming van het vennootschapsrecht. De hervorming van het vennootschapsrecht is voorbereid door de commissie Verdam. Burgert, Timmermans en Joosten (1990) en ook Camfferman (2001) geven hiervan een duidelijk overzicht. In die tijd staat de vermaatschappelijking van de onderneming centraal. De ondernemingsleiding kan niet langer volstaan met het afleggen van rekening en verantwoording aan uitsluitend de eigenaren. De groep belanghebbenden bij de jaarrekening wordt ruimer gezien. Werknemers(organisaties), verschaffers van leningen, leveranciers, afnemers, overheidsorganisaties en -instellingen en ook het publiek in het algemeen worden tot de gebruikers van jaarrekeningen gerekend (Stramien, alinea 9).

In Nederland was er geen acute aanleiding om te komen tot wet- en regelgeving rondom de jaarrekening van ondernemingen. Het is meer het gevolg van maatschappelijke ontwikkelingen. Hierin past een wet die terecht is gebaseerd op breed geformuleerde uitgangspunten. De basisgedachte hiervan klinkt nog steeds door in artikel 2:362 BW, eerste lid. Hierin is het doel van de jaarrekening omschreven als het verschaffen van inzicht in vermogen en resultaat volgens normen die in het maatschappelijk verkeer als aanvaardbaar worden beschouwd. De minister heeft bij de parlementaire behandeling van de WJO uitgesproken, dat hij van het georganiseerde bedrijfsleven verwacht dat zij een inventarisatie maakt van de maatschappelijk aanvaardbare normen. Het TO heeft die taak op zich genomen door Beschouwingen te formuleren. (Camfferman (2001, 25) signaleert vrijblijvendheid van de Beschouwingen). In 1982 zijn de werkzaamheden van het TO overgegaan op de RJ. De Richtlijnen genieten gezag bij opstellers, controleurs en gebruikers, zonder dat zij formele kracht hebben. De Richtlijnen hebben vooral professionele kracht.

De Nederlandse wetgeving betreffende de jaarrekening en het jaarverslag heeft sinds 1971 belangrijke veranderingen gekend. Vermeldenswaardig zijn hier de aanpassingen aan de Vierde en Zevende Richtlijn van de EEG in de jaren zeventig en tachtig van de twintigste eeuw en aan de International Financial Reporting Standards (IFRS) in 2005. Het uitgangspunt van de wet is gehandhaafd: de normen die in het maatschappelijk verkeer als aanvaardbaar worden beschouwd, blijven de bron voor inzicht in vermogen en resultaat. Wel is het speelveld door de invoering van IFRS voor beursgenoteerde ondernemingen in 2005 verkleind.

11.3.3 Internationaal

De internationale ontwikkelingen zijn gericht op bespreking van de wet- en regelgeving over externe verslaggeving in de VS en behandeling van de opkomst van de IASB.

In de VS is regelgeving van externe verslaggeving ontstaan naar aanleiding van de beurskrach van 1929. Veel jaarrekeningen bleken een te optimistisch beeld van vermogen en resultaat te geven, waardoor beleggers waren misleid. De roep om toezicht op de beurshandel alsmede om strenge en eenduidige verslaggevingsregels was luid. De *Securities and Exchange Commission* (SEC) is sedert 1934 bij wet belast met toezicht op de beurshandel en verantwoordelijk voor de inhoud van de *generally accepted accounting principles* (GAAP). Het Amerikaanse accountantsberoep heeft tussen 1934 en 1973 in verschillende commissies de taak op zich genomen de verslaggevingsregels te ontwikkelen. Sinds 1973 wordt deze taak vervuld door de van het accountantsberoep onafhankelijke Financial Accounting Standards Board (FASB). De FASB heeft zich vol overgave op deze taak gestort. De teller van de uitgebrachte *standards* staat medio 2010 rond de 160. Hoewel niet alle *standards* afzonderlijke verslaggevingsregels geven, sommige *standards* zijn samengevoegd of ingetrokken, blijft het een indrukwekkend aantal regels. Niemand weet hoeveel regels voldoende zijn (Scott, 2009, 466) waardoor wildgroei moeilijk is te voorkomen.

In 1973 hebben de beroepsorganisaties van accountants van negen landen, waaronder het Nederlands Instituut van Registeraccountants (NIVRA), het International Accounting Standards Committee (IASC) opgericht. Het doel van het IASC is te komen tot wereldwijde harmonisatie van verslaggevingsregels door het publiceren van International Accounting Standards (IAS). De eerste IAS worden gekenmerkt door veel keuzemogelijkheden. Hierdoor zijn zij acceptabel voor veel opstellers en controleurs, maar wordt het harmonisatiedoel niet bereikt. Sinds in 1989 het *Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements* (in Nederland bekend als *Stramien of Raamwerk*) is gepubliceerd, zijn de keuzemogelijkheden in de IAS sterk beperkt.

In 2001 is de organisatiestructuur van het IASC sterk gewijzigd. Om misverstand te voorkomen is de naam veranderd in International Accounting Standards Board (IASB). Van belang hierbij is dat de directe relatie met de beroepsorganisaties van accountants is beëindigd. Hierdoor is een onafhankelijke, professionele regelgevende instelling ontstaan. De *standards* van de IASB worden IFRS genoemd. Bij de oprichting van IASB zijn de geldende IAS overgenomen. De bundel, waarin de geldende IAS en IFRS worden gepubliceerd, heeft een omvang van circa 2.800 pagina's. Begin 2010 zijn daarin de teksten opgenomen van negen IFRS en 24 IAS. Langzaam maar zeker worden de IAS vervangen door strengere IFRS.

Afwijken van de IFRS is niet geheel uitgesloten maar zal zich zelden voordoen. IAS 1 Presentatie van de jaarrekening, alinea 17 stelt in dit verband: "In de uitzonderlijke omstandigheden waarin het management tot de conclusie komt dat de naleving van een vereiste in een standaard of een interpretatie zo misleidend zou zijn dat dit in strijd zou zijn met het doel van de jaarrekening zoals uiteengezet in het *Raamwerk*, moet de entiteit

op de in alinea 18 uiteengezette wijze van die vereiste afwijken, indien de relevante regelgeving een dussdanige afwijking vereist, of althans niet verbiedt.” Alinea 18 bepaalt onder meer dat de titel van de standaard of interpretatie waarvan de rechtspersoon is afgeweken wordt vermeld. Voorts dient de aard van de afwijking te worden aangegeven en gemotiveerd. Ook dient de invloed van de afwijking op iedere post te worden gepresenteerd. Bovendien dient het management te verklaren dat de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de financiële positie, de financiële prestaties en de kasstromen.

Sinds 2002 werken FASB en IASB samen aan een gemeenschappelijke set van hoogwaardige verslaggevingsregels, het zogenaamde convergentieproject. De verwachting is dat de regeldruk voor Nederlandse ondernemingen hierdoor zal toenemen.

11.3.4 Samenvatting

Het invoeren van wet- en regelgeving voor externe verslaggeving kent verschillende aanleidingen.

De maatschappelijke ontwikkelingen van de jaren vijftig en zestig van de twintigste eeuw vormen, in mijn optiek, de aanleiding voor het tot stand komen van de WJO en de Beschouwingen en later de Richtlijnen in Nederland. Daarbij past kaderwetgeving die wordt uitgewerkt in Richtlijnen. De Richtlijnen hebben door hun gezag een belangrijke plaats verworven bij opstellers, gebruikers en controleurs van jaarrekeningen. Als het inzicht in vermogen en resultaat dat vereist wordt aanvullende informatie verstrekt, respectievelijk wordt van de wettelijke bepalingen, gemotiveerd en duidelijk toegelicht, afgeweken. De kern van wet- en regelgeving blijft dat de jaarrekening wordt opgesteld volgens normen die in het maatschappelijk verkeer als aanvaardbaar worden beschouwd.

De beurscrisis van oktober 1929 is de aanleiding voor het ontwikkelen van *U.S. GAAP*. Omdat het antimisbruikwetgeving is, passen daarbij strenge en strikte regels, waarvan niet mag worden afgeweken. De regels voor het opstellen van jaarrekeningen zijn algemeen aanvaard. Aanvullende informatie mag worden verstrekt, maar afwijken is verboden op straffe van intrekking van de beursnotering. Suppletie is wel, maar derogatie is niet toegestaan.

De wens van internationale harmonisatie van de beroepsorganisaties van accountants is de aanleiding tot het formuleren van IAS. In de beginjaren kenden IAS veel alternatieve verslaggevingsmogelijkheden. Sinds de wijziging van de organisatiestructuur worden de *standards* steeds dwingender. Het convergentieproject dat tot doel heeft IFRS en US-GAAP nader tot elkaar te brengen, zal naar verwachting de regeldruk voor Nederlandse ondernemingen doen toenemen.

11.4 Beoordeling van principles based accounting en rules based accounting

11.4.1 Inleiding

Hiervoor is het beeld van *principles based accounting* en *rules based accounting* geschetst. Het wordt nu tijd de rekening op te maken en de beoordeling van beide benaderingen te geven om vervolgens een weloverwogen conclusie te trekken. De

kwalitatieve kenmerken van Stramien (alinea's 24-46) en *Statement of Financial Accounting Concepts 2* (Financial Accounting Standards Board, 1980) zijn hiervoor het uitgangspunt.

Begrijpelijkheid is volgens Stramien het essentiële kwalitatieve kenmerk. Relevantie en betrouwbaarheid zijn twee centrale kwalitatieve kenmerken die, in samenhang, het nut van de informatie voor de gebruiker bepalen. Vergelijkbaarheid wordt het vierde primaire kwalitatieve kenmerk genoemd. Materialiteit is een subkenmerk van relevantie. Getrouwe weergave en onpartijdigheid zijn subkenmerken van betrouwbaarheid. Tijdigheid van de informatieverstrekking en de afweging van nut en kosten zijn beperkingen bij het verstrekken van relevante en betrouwbare informatie. Het overzicht in *Statement of Financial Accounting Concepts 2: Qualitative Characteristics of Accounting Information* (Financial Accounting Standards Board, 1980, 20) geeft een hiervan enigszins afwijkende hiërarchie. De centrale kwalitatieve kenmerken van jaarrekeningen in beide *conceptual frameworks* zijn relevantie en betrouwbaarheid.

11.4.2 *Beoordeling van principles based accounting*

Principles based accounting kent enkele algemeen geformuleerde beginselen en laat de feitelijke toepassing over aan de opsteller van de jaarrekening. De jaarrekening wordt gecontroleerd door de accountant, die eveneens enkele algemeen geformuleerde beginselen toepast. Accountantscontrole toetst de betrouwbaarheid van de informatievoorziening.

Het voordeel hiervan is, dat opstellers van jaarrekeningen op basis van professionele oordeelsvorming relevante informatie aan gebruikers kunnen verschaffen. Professionele oordeelsvorming is het keurmerk van een echt beroep. Een mogelijk nadeel is dat transacties en gebeurtenissen die in wezen gelijk zijn, door verschillende opstellers van jaarrekeningen verschillend worden verantwoord. Dat is een beperking van de vergelijkbaarheid. Uitgebreide toelichting van de gemaakte verslaggevingskeuzen dient de begrijpelijkheid te bevorderen.

Een door Nobes (2005, 26) genoemd voordeel van *principles based accounting* is de verminderde mogelijkheid van winststuring door het structureren van transacties en gebeurtenissen. Immers, bij *principles based accounting* gaat de economische betekenis van een transactie boven de juridische vorm. Een voorbeeld hiervan is een sale and leasebanktransactie. Die zou bij *rules based accounting* zodanig kunnen worden gestructureerd dat er binnen de regels sprake is van operationele leaseback, terwijl uit het geheel der contractvoorwaarden tot financiële leaseback zou moeten worden geconcludeerd. Indien de transactie als operationele leaseback wordt geclassificeerd, kan er sprake zijn van een boekwinst. Indien de transactie als financiële leaseback wordt geclassificeerd, wordt onder geen voorwaarde een boekwinst verantwoord.

11.4.3 *Beoordeling van rules based accounting*

Rules based accounting is gebaseerd op een uitgebreide set van standards. De regels zijn voor ieder die zich erin verdiept begrijpelijk. Betrouwbare toepassing wordt afgedwongen door accountantscontrole. Omdat de regels voor iedere onderneming gelden, zullen ondernemingen die in overeenkomstige omstandigheden verkeren, op

overeenkomstige wijze verslag doen van overeenkomstige transacties en gebeurtenissen. Voor de gemaakte verslaggevingskeuzen kan worden verwezen naar de desbetreffende regelgeving. Echter, het kritiekloos toepassen van een uitgebreide set van standaards verlaagt het niveau van de beroepsuitoefening van opstellers en controleurs van jaarrekeningen.

De voordelen van *rules based accounting* zijn door Nobes (2005, 26) afgeleid uit de publicaties van Schipper (2003) en Nelson (2003):

1. toename van vergelijkbaarheid tussen ondernemingen;
2. toename van de verifieerbaarheid voor accountants en toezichhouders en daardoor verminderde aansprakelijkheid;
3. vermindering van de discretionaire ruimte voor winststuring (maar een toename van winststuring door het structureren van transacties en gebeurtenissen);
4. toename van de communicatie van de bedoelingen van de regelgevers.

Vergelijkbaarheid is het kwalitatieve kernmerk van externe verslaggeving, zoals dat in Stramien en *Statement of Financial Accounting Concepts 2* voorkomt en door *rules based accounting* wordt bevorderd.

11.4.4 Conclusie

Tot de kern teruggebracht concludeer ik dat *principles based accounting* vooral is gekoppeld aan het kwalitatieve kenmerk relevantie en dat *rules based accounting* is gekoppeld aan de kwalitatieve kenmerken begrijpelijkheid, betrouwbaarheid en vergelijkbaarheid. Er is hier sprake van botsende beginselen in de externe verslaggeving, een verschijnsel waarop Hoogendoorn (1993) al eerder heeft gewezen.

11.5 De brug

De vraag is of er een brug kan worden geslagen tussen *principles based accounting* en *rules based accounting*.

Principles based accounting kent als belangrijkste tekortkoming dat er geen overeenstemming is over de afgrenzing van de *principles*. Zijn de *principles* beperkt tot de twee grondbeginselen van Stramien, toerekeningsbeginsel en continuïteitsbeginsel, of zijn ze meer omvattend en horen ook de praktische afspraken, zoals het realisatieprincipe, matching-principe en het voorzichtigheidsprincipe er toe? Het voordeel is dat opstellers, niet belemmerd door regelgeving, relevante informatie kunnen verstrekken die past bij de specifieke omstandigheden. Accountantscontrole dient de betrouwbaarheid te waarborgen. Maar is die informatie in voldoende mate begrijpelijk en vergelijkbaar?

Rules based accounting kent als belangrijkste tekortkoming dat de regelgeving zonder beperkingen toeneemt. Als aan alle regels is voldaan en dat door accountants is gecontroleerd, dan is er sprake van begrijpelijke, betrouwbare en vergelijkbare informatieverschaffing. Maar is deze informatie voldoende relevant? Of worden de transacties en gebeurtenissen zodanig geconstrueerd dat binnen de regels de gewenste uitkomsten worden gerealiseerd?

Een actueel *conceptual framework* kan mijns inziens de brug slaan tussen *principles based* en *rules based accounting*. Het *conceptual framework* dient het doel van de jaarrekening en de *principles* te beschrijven en uit te werken. Begripsbepaling van de bouwstenen van de jaarrekening, overzichtelijke presentatie hiervan, algemene grondslagen van waardering en winstbepaling en toelichting hierbij nemen daarin naar mijn mening een prominente plaats in. Voor specifieke transacties en gebeurtenissen worden innerlijk consistente verslaggevingsregels afgeleid. De verslaggevingsregels dienen herleidbaar te zijn op de *principles*, zoals die in het *conceptual framework* zijn beschreven. Uitzonderingen hierop dienen zo veel mogelijk te worden beperkt. Ter voorkoming van de overheersing van de vorm boven de betekenis mogen de regels geen kwantitatieve grenzen (*bright-lines*) kennen. Suppletie en derogatie behouden in deze optiek een betekenis, onder de voorwaarde dat ze worden gemotiveerd, toegelicht en beoordeeld door de accountant.

In navolging van Maines et al. (2003) kunnen de volgende zes kenmerken van *concepts-based* richtlijnen worden genoemd:

1. Bij een *concepts-based* richtlijn is de economische betekenis van een transactie of gebeurtenis belangrijker dan de juridische vorm.
2. In een *concepts-based* richtlijn dient expliciet aandacht te worden gegeven aan de economische karakteristieken van een transactie of gebeurtenis.
3. Een *concepts-based* richtlijn dient een algemene bespreking te bevatten die de relatie tussen de economische karakteristieken en de verwerking in de jaarrekening ervan in kaart brengt. Het *conceptual framework* dient ervoor de presentatie en waardering aan te duiden.
4. In een *concepts-based* richtlijn kunnen kenmerkende voorbeelden worden gegeven om de bedoelingen in een praktische situatie te verduidelijken. De keuzes die bij de invoering moeten worden gemaakt zijn in deze context meer van praktische aard dan dat ze direct zijn af te leiden uit de richtlijn.
5. In een *concepts-based* richtlijn dienen begrippen zorgvuldig te worden gekozen. Om misverstand te voorkomen dienen de begrippen duidelijk en in onderlinge samenhang te worden omschreven.
6. In een *concepts-based* richtlijn dient een uitgebreide toelichting te worden opgenomen. Daarin dient aandacht te worden geschonken aan de economische karakteristieken van een transactie of gebeurtenis, de veronderstellingen die zijn gemaakt in het kader van de externe verslaggeving en dient ook aanvullende informatie te worden verstrekt om de economische achtergrond en de verslaggeving te doorgronden.

Samengevat komt het erop neer dat de definitie van jaarrekeningelementen, de verwerkingscriteria en de presentatie daarvan op de balans of de winst- en verliesrekening, de toe te passen waarderingsgrondslagen en de toelichting dienen te zijn gebaseerd op economische uitgangspunten die zodanig worden toegepast dat de jaarrekening nuttig is bij het nemen van economische beslissingen door de gebruikers. Kortom: *concepts-based* richtlijnen binnen het kader van de *decision usefulness*.

De conclusie is dat de brug tussen *principles based* en *rules based accounting* wordt gevormd door *concepts-based* richtlijnen. De *principles* hebben naar mijn mening een sterke bedrijfswetenschappelijke basis, de *rules* een sterke juridische basis. De eindconclusie kan niet anders zijn, dan dat de onderzoeksbelangstelling van Hans Kuijl nog grote uitdagingen biedt, voor (bedrijfs)economen, accountants en juristen.

Literatuur

- Accounting Standards Board (1999), *Statement of Principles for Financial Reporting*, ASB Publications, Milton Keynes.
- Burgert, R., C.W.A. Timmermans en H.F.J. Joosten (1990), *De jaarrekening nieuwe stijl, deel 1, Inleiding + wetteksten en EEG-richtlijnen*, zevende druk, Samsom, Alphen aan den Rijn.
- Camfferman, C. (2001), "De ontwikkeling van de externe verslaggeving in Nederland", in: M.N. Hoogendoorn, J. Klaassen en F. Krens, *Externe verslaggeving in theorie en praktijk*. Elsevier bedrijfsinformatie, 's-Gravenhage, pp. 10-27.
- Financial Accounting Standards Board (1980), *Statement of Financial Accounting Concepts No. 2 Qualitative Characteristics of Accounting Information*, Norwalk, Connecticut.
- Hoogendoorn, M.N. (1993), *Botsende beginselen in de externe verslaggeving*, Amsterdam University Press, Amsterdam, oratie.
- International Accounting Standards Board (2009), *International Financial Reporting Standards (Official pronouncements as issued at 1 January 2009)*, International Accounting Standards Board, Londen.
- Kuijl, J.G. (1987), *Winstallocatie in de tijd bij het kasstelsel*, Gouda Quint, Arnhem.
- Limperg, Th. (1964), *Bedrijfseconomie deel 1, Algemene Inleiding tot de Bedrijfshuishoudkunde en leer van de waarde*, A.E.E. Kluwer, Deventer.
- Limperg, Th. (1965), *Bedrijfseconomie deel VI, Leer van de accountantscontrole en van de winstbepaling*, A.E.E. Kluwer, Deventer.
- Limperg, Th. en Groeneveld, G.L. (1979), *Waarde, Winst en Jaarrekening*, Kluwer, Deventer.
- Maines, L.A. (Chair), E. Bartov, P. Fairfield, D. E. Hirst, T. E. Iannaconi, R. Mallett, C. M. Schrand, D. J. Skinner, L. Vincent (principal author) (2003), AAA Financial Accounting Standards Committee, "Evaluating Concepts-Based vs. Rules-Based Approaches to Standard Setting", (commentary) *Accounting Horizons*, Vol. 17, No. 1, pp. 73-89.
- Nelson, M. W. (2003), "Behavioral Evidence on the Effects of Principles- and Rules-Based Standards", *Accounting Horizons*, Vol. 17, No. 1, pp. 91-104.
- Nobes, C. W. (2005), "Rules-Based Standards and the Lack of Principles in Accounting", *Accounting Horizons*, Vol. 19, No. 1, pp. 25-34.
- Schipper, K. (2003), "Principles-based accounting standards", *Accounting Horizons*, Vol. 17, No.1, pp. 61-72.
- Scott, W.R. (2009), *Financial Accounting Theory*, Pearson Prentice Hall, Toronto.
- Stramien voor de opstelling en vormgeving van jaarrekeningen, in: *Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving voor grote en middelgrote rechtspersonen* (jaareditie 2009). Raad voor de Jaarverslaggeving. Kluwer, Deventer.

Wolk, H.I., M.G. Tearney en J.L. Dodd (2001), *Accounting theory – A conceptual and Institutional approach*, South-Western College Publishing (Thomson Learning), Cincinnati, Ohio.

Internetbron:

Zeff, S.A. ed. (2009), *Principles Before Standards, The ICAEW's 'N Series' of Recommendations on Accounting Principles 1942-1969*, ICAEW Financial Reporting Faculty, London, (www.icaew.com/frf).